

Ч 511.47

Б 19

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

БАКІКО ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

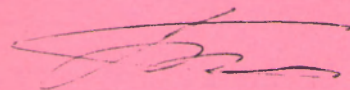
УДК 796.011.3:371.214

**ПОЄДНАННЯ БАЗОВОЇ І ВАРІАТИВНОЇ ЧАСТИН ПРОГРАМИ
З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ**

24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання
різних груп населення

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання і спорту

Львів – 2007

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі здоров'я і фізичної культури Волинського державного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник - доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор **Цьось Анатолій Васильович**,
Волинський державний університет імені Лесі Українки, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання.

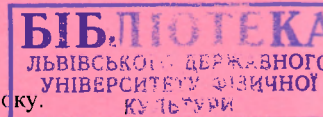
Офіційні опоненти: доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор **Круцевич Тетяна Юрїївна**,
Національний університет фізичного виховання і спорту України, завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання, рекреації та оздоровчої фізичної культури:

кандидат педагогічних наук, доцент **Презлята Ганна Василівна**,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, доцент кафедри теорії і методики фізичної культури та спорту.

Захист відбудеться **8 червня 2007 року о 13³⁰ годині** під час засідання спеціалізованої вченої ради К 35.829.01 Львівського державного університету фізичної культури за адресою: 79000 м. Львів, вул. Костюшка, 11.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Львівського державного університету фізичної культури (79000 м. Львів, вул. Костюшка, 11).

Автореферат розіслано 7 травня 2007 року.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради

О.М.Вацеса

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Розбудова української державності потребує нової системи навчання і виховання, яка б сприяла розвитку освіченої і творчої особистості. Процес реформування освіти залежить від різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників та відбувається на основі системності й інтегративності. Новий зміст виховання повинен обов'язково враховувати підвищення ролі гуманітарного потенціалу людини у спілкуванні з навколишнім світом, традиціями і звичаями рідного народу.

Важливі завдання у сучасній системі шкільної освіти покладаються на фізичну культуру. З одного боку, предмет "Фізична культура" є важливим чинником гуманізації виховання в школі, з іншого – фізична культура безпосередньо пов'язана з фізичним розвитком та зміцненням здоров'я дітей.

Пріоритетне значення фізичної культури визначається Законом України "Про фізичну культуру і спорт"(1993), Цільовою комплексною програмою "Фізичне виховання – здоров'я нації"(1998), Національною доктриною розвитку фізичної культури і спорту в Україні (2004) та іншими нормативними документами. Відповідно до цих документів фізичне виховання у школі має закласти основи забезпечення та розвитку фізичного і морального здоров'я, комплексного підходу до формування розумових і фізичних якостей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя і професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів і форм фізичного вдосконалення.

Вжиті на державному рівні заходи суттєво не покращили фізичний стан школярів. Така ситуація потребує нових підходів до розв'язання оздоровчих, освітніх і виховних завдань у процесі фізичного виховання молодого покоління.

Необхідність оздоровчої спрямованості фізичного виховання в умовах сучасної школи викликана ситуацією, що склалася зі станом здоров'я учнів (Апанасенко Г.Л., 1999; Дубогай О.Д., 2004; Куц О.С., 2005; Митчик О.П., 2002). Статистичні дані свідчать, що кількість здорових випускників шкіл складає від 5 до 25%. Близько 40% учнів мають хронічні захворювання.

Напрямок і зміст фізичного виховання школярів загальноосвітніх навчальних закладів регламентується державною програмою. Водночас, на думку вчителів фізичного виховання та науковців, чинна програма не відповідає сучасним вимогам (Булатова М.М., Литвин О.Т., 2004; Присяжнюк С., 2005; Столітенко В.В., Воробей Г.В., 1997). Тому актуальним є питання вдосконалення структури і змісту шкільної програми з фізичної культури.

У сучасній науковій і методичній літературі відсутні єдині підходи до розробки програм з фізичної культури. Пропонується враховувати регіональні особливості (Молнар М.В., 2000; Ришковський В., 2002), теорію навчальної діяльності (Мейксон Г.Б., 1991). Продовжується дискусія щодо змісту програми (Круцевич Т.Ю., 2006; Столітенко В.В., 1999; Шиян Б.М., 2001) та критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (Волинець Ю.И., 2001; Добринський В.С., 2000; Лешишин Р.Р., Трач О.М., 2000; Приймак С.Г., 2003; Суворова Т.І., 2003).

227/2

У науковій літературі констатується, що сучасні програми фізичної культури учнів повинні мати базову і варіативну частини (Вільчковський Е.С., 1997; Круцевич Т.Ю., 2006; Лях В.І., 1991). Водночас підходи науковців до змісту варіативної частини шкільної програми та її співвідношення з базовою досить різні, що зумовлює актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно зі Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2001 – 2005 рр. Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України за темою 2.1.9 “Оптимізація фізкультурно-оздоровчої роботи у навчальних закладах на основі диференційованого підходу з урахуванням темпів біологічного і морфофункціонального розвитку” (номер держреєстрації 0104U003062). Роль автора полягала в розробці змісту варіативної частини програми фізичної культури школярів.

Об'єкт дослідження – фізичне виховання у загальноосвітній школі.

Предмет дослідження – зміст та поєднання базової і варіативної частин програми з фізичної культури учнів загальноосвітніх шкіл.

Мета дослідження полягала в науково-теоретичному обґрунтуванні змісту та співвідношення базової і варіативної частин шкільної програми з фізичної культури.

Завдання дослідження:

1. Здійснити порівняльний аналіз програм фізичної культури для учнів загальноосвітньої школи.
2. Вивчити ставлення учителів фізичної культури і батьків до змісту фізичного виховання школярів.
3. Розробити зміст варіативної частини програми фізичної культури учнів загальноосвітніх шкіл та обґрунтувати її співвідношення з базовою.
4. Розробити експериментальну шкільну програму з фізичної культури та перевірити її ефективність.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел, анкетування, педагогічне тестування, фізіологічні методи, педагогічні спостереження, педагогічний експеримент, методи математичної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів:

- уперше обґрунтовано зміст варіативної частини програми фізичної культури для загальноосвітніх шкіл з різною матеріальною базою;
- обґрунтовано співвідношення базової і варіативної частин шкільної програми, що складає в молодшому шкільному віці – 70 : 30%; середньому – 60 : 40%; старшому – 50 : 50% навчального матеріалу;
- доповнено відомості про формування науково – методичних та нормативних засад програм фізичної культури загальноосвітніх шкіл в Україні протягом останніх 10 років;
- доповнено відомості про формування ставлення вчителів фізичної культури та батьків до фізичного виховання в сучасній школі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці експериментальної програми з фізичної культури школярів.

Результати дослідження було впроваджено в навчально-виховний процес шкіл м. Луцька і Волинської області та в навчальний процес студентів Волинського державного університету імені Лесі Українки, про що свідчать акти впровадження (від 20.12.2006, 13.02.2007).

Результати досліджень можуть бути використані у процесі підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту під час викладання навчальних дисциплін “Теорія і методика фізичного виховання”, “Теорія і методика оздоровчої роботи”, при проведенні педагогічних практик студентів.

Особистий внесок дисертанта полягає у формуванні мети, постановці завдань, виборі методик, розробці варіативної частини програми та поєднанні її з базовим компонентом, проведенні констатуючого й формуючого експериментів, аналізі та описі одержаних результатів.

У працях, виконаних у співавторстві, автору належать експериментальні дані та їх обґрунтування.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях “Фізичне виховання, спорт і культура здоров’я у сучасному суспільстві” (Луцьк, 2002, 2005), “Рекреація і оздоровча фізична культура як напрям підготовки спеціалістів” (Київ, 2002), “Молода спортивна наука України” (Львів, 2001, 2003), “Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації в Україні” (Дніпропетровськ, 2005); на всеукраїнських науково-практичних конференціях “Оптимізація процесу фізичного виховання в системі освіти” (Тернопіль, 2000), “Теоретико-методичні основи організації фізичного виховання молоді” (Львів, 2006), “Здоров’я і освіта: проблеми та перспективи” (Донецьк, 2006); на щорічних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Волинського державного університету імені Лесі Українки (2000–2003) та Луцького державного технічного університету (2004–2006).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано у 15 наукових працях, у тому числі у 10 статтях, надрукованих у наукових фахових виданнях України. Одноосібних підготовлено 12 праць.

Структура дисертації. Дисертаційну роботу викладено на 202 сторінках комп’ютерної верстки. Вона складається зі вступу, шести розділів, висновків та п’яти додатків. Текст проілюстровано 18 рисунками, доповнено 70 таблицями. Список використаних джерел містить 174 найменування (з них 20 – іноземні).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об’єкт, предмет, мету, завдання дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення роботи, особистий внесок здобувача, подано сферу впровадження і апробацію результатів дослідження.

У першому розділі - “Історичні аспекти та сучасний стан шкільних програм з фізичної культури” подано результати теоретичного аналізу

розвитку шкільних програм з фізичної культури, висвітлено сучасні підходи до їх удосконалення.

Результати теоретичного аналізу свідчать, що розвиток і спрямованість програм з фізичної культури школярів залежить від соціально-політичних, економічних та екологічних умов у державі. Сучасні програми з фізичної культури для учнів загальноосвітніх шкіл акцентують увагу переважно на формування рухової культури з пріоритетом розвитку фізичних якостей та рухових умінь. Головна мета чинних у країні програм з фізичної культури для загальноосвітніх шкіл продовжує залишатись освітньою, а оздоровчі завдання здебільшого декларуються без їх практичного застосування.

У наукових працях (Вільчковський Е.С., 1997; Круцевич Т.Ю., 2006; Лях В.І., 1991; Молнар М.В., 2000; Ришковський В., 2002) наголошується на необхідності розробки базової і варіативної частин програми фізичної культури. Проте в наукових дослідженнях спостерігаються різні підходи до змісту шкільної програми. Існують суперечності в рекомендаціях щодо співвідношення програмного матеріалу, зокрема базової та варіативної частин чинних навчальних програм шкільного курсу “Фізична культура”.

У другому розділі “**Методи й організація дослідження**” представлено систему взаємопов’язаних методів, що відповідають об’єкту, предмету, меті та завданням дослідження, описано організацію дослідження. Розв’язання сформованих завдань передбачало проведення дослідження протягом чотирьох етапів.

Перший етап (1999 – 2000 рр.) присвячено аналізу проблеми, вибору об’єкта, предмета дослідження, визначенню мети і завдань роботи, розробці програми дослідження.

На *другому етапі* (2001 – 2002 рр.) вивчалися історичні аспекти розвитку шкільних програм, стан та перспективи їх удосконалення у сучасній школі. Було зроблено порівняльний аналіз навчального матеріалу та нормативних вимог оцінювання фізичної підготовленості учнів різних програмах з фізичної культури. Проаналізовано 256 анкет для батьків та 147 анкет для вчителів фізичної культури Волинської області.

Мета *третього етапу* (2003 – 2004 рр.) полягала в розробці експериментальної програми для загальноосвітніх шкіл, яка передбачала поєднання базової і варіативної частин.

Четвертий етап (2005 – 2006 рр.) передбачав перевірку ефективності запропонованої експериментальної програми з фізичної культури. Педагогічний експеримент проводили зі школярами 12 років (7 клас) загальноосвітньої школи с. Воротнів Луцького району (наявний лише спортивний майданчик), школи-гімназії №21 м. Луцька (наявні басейн, спортивний зал, спортивні майданчики) та загальноосвітньої школи №19 м. Луцька (наявний спортивний зал та спортивні майданчики). Всього було залучено 172 особи, з яких 85 склали експериментальну групу, а 87 – контрольну. В експериментальних групах у процесі фізичного виховання використовували розроблену програму. Заняття в контрольній групі проводили за державною програмою “Фізична культура” (2004). Педагогічний

експеримент тривав один рік. Ефективність запропонованої програми визначали шляхом порівняння фізичної підготовленості, функціонального стану учнів та інтересу до фізичного виховання школярів контрольних й експериментальних груп.

У третьому розділі **“Порівняльний аналіз сучасних програм з фізичної культури”** викладено результати констатуючого експерименту.

Для аналізу було відібрано сім шкільних програм з фізичної культури: комплексна програма з фізичного виховання учнів 1-11 класів загальноосвітньої школи (Москва, 1985); програма з фізичної культури для учнів загальноосвітніх шкіл (Київ, 1992); комплексні програми середньої загальноосвітньої школи **“Фізична культура”** (1-11 класи) (Київ, 1993); комплексна програма з фізичної культури для учнів загальноосвітніх шкіл південного регіону України (Херсон, 1997); програма для загальноосвітніх навчальних закладів **“Фізична культура”** (1-11 класи) (Київ, 1998); програма для загальноосвітніх навчальних закладів для 1-11 класів **“Основи здоров'я і фізична культура”** (Київ, 2001); програма для загальноосвітніх закладів **“Фізична культура”** (5 – 12 класи) (Київ, 2004).

Аналіз шкільних програм з фізичної культури показав, що їхня структура практично однакова. Вони містять пояснювальну записку, зміст навчального матеріалу, вимоги щодо розвитку фізичних якостей, орієнтовні тести для оцінки фізичної підготовленості. Водночас у шкільних програмах за 1992, 1998, 2001 і 2004 рр. відсутні розділи, що стосуються позакласних форм занять фізичною культурою і спортом та загальношкільні фізкультурно-оздоровчі і спортивні заходи.

Зміст програм за 1992, 1998, 2001 і 2004 рр. в основному збігається і складається з навчального пріоритетного матеріалу для формування теоретико-методичних знань, практичних навичок та вмінь, методики розвитку фізичних якостей, матеріалу для обов'язкового повторення і домашніх завдань, контрольних навчальних нормативів і вимог; орієнтовного комплексного тесту з оцінки стану фізичної підготовленості школярів. Вказівки щодо мети, завдань фізичного виховання, організаційно-методичних вимог подані у всіх програмах.

Результати дослідження свідчать, що за змістом шкільні програми практично дублюють одна одну. Невелика різниця полягає лише в наявності окремих фізичних вправ та викладання футболу з великою кількістю годин в усіх класах у програмах 2001, 2004 років.

Перелік фізичних вправ, поданих у шкільних програмах, практично однаковий. Вивчаються загальнорозвивальні вправи, акробатика, лазіння і перелізання, вправи з рівноваги, виси та упори, стрибки, танцювальні вправи, біг, метання, спортивні ігри. Аналіз змісту програм дає підстави стверджувати, що значна частина фізичних вправ мають військово-прикладну, а не оздоровчу спрямованість.

Результати дослідження свідчать, що оцінювання фізичної підготовленості школярів в окремих шкільних програмах з фізичної культури подібні. Зокрема, нормативні вимоги програм 1998 і 1992 рр., 1997 р. та державних тестів, 1985 й 1993 рр. збігаються. Вимоги до оцінювання сили,

швидкості, витривалості (хлопці – біг 1500 м), гнучкості та швидко-силового якостей вищі у програмі 1997 р. і державних тестах. Нормативні оцінки спритності, витривалості (біг 2000 м) вищі у програмі 1998 р. Показники орієнтовних комплексних тестів вищі у програмі для загальноосвітніх навчальних закладів для 1 – 11 класів “Основи здоров’я і фізична культура” (Київ, 2001).

У сучасних умовах активно розробляються норми оцінювання фізичної підготовленості учнів за 12-бальною системою, яка б мала мотивувальне значення й об’єктивно оцінювала навчальні досягнення школярів.

Аналіз результатів дослідження свідчить, що тестові вправи оцінки навчальних досягнень учнів, як правило, встановлюються емпірично, на основі середніх величин або сигмальних відхилень. Для оцінювання використовуються абсолютні показники виконання вправ відповідно до встановлених норм. Такий підхід дозволяє виявити рівень розвитку окремих фізичних якостей учнів, але не сприяє зміцненню здоров’я дітей, формуванню мотивації до самостійних занять фізичними вправами.

У четвертому розділі “Стан та перспективи вдосконалення шкільних програм з огляду вчителів та батьків” проаналізовано результати анкетування вчителів фізичної культури та батьків.

Результати анкетування свідчать, що головним завданням фізичного виховання, на думку вчителів фізичної культури, є зміцнення здоров’я учнів. Переважна більшість педагогів вважають, що в школі потрібні три уроки фізичної культури на тиждень (44,4 – 62,5%).

Дослідження свідчать, що лише 16,6 – 36,8% учителів фізичної культури вважають, що чинна державна програма з фізичної культури відповідає сучасним вимогам. Майже 85,0% педагогів переконані в необхідності удосконалення державної програми з фізичної культури в школі.

На питання “Які фізичні вправи та види спорту необхідно вести до шкільної програми з фізичної культури?” педагоги визначили чимало видів спорту. Значний відсоток учителів назвали баскетбол (16,0%), волейбол (16,0%), футбол (16,0%), плавання (12,5%), теніс (12,5%), східні единоборства (13,1%) (табл. 1).

Учителі – жінки, на відміну від чоловіків, переконані, що у шкільній програмі повинна бути аеробіка (27,7%). Учителі сільських шкіл вказують на ті види спорту, які можна було б могли культивувати в їхньому навчальному закладі (спортивне орієнтування – 8,3%, гирьовий спорт – 4,1%). Працівники міських шкіл, де матеріальна база порівняно краща, вказують на такі види, як: боротьба (6,2%), шейпінг (6,2%).

Розбіжність у співвідношенні засобів фізичного виховання у міських і сільських школах становить 38,0%, що доводить необхідність варіативного компоненту програми від 30 до 50%.

Таблиця 1

Перелік фізичних вправ та видів спорту, які, на думку вчителів фізичної культури, необхідно ввести до шкільної програми з фізичної культури, %

Фізичні вправи та види спорту	Разом	Вчителі - чоловіки	Вчителі - жінки	Міська школа	Сільська школа
Аеробіка	8,9	–	27,7	12,5	4,1
Атлетична гімнастика	8,9	5,2	16,6	9,3	8,3
Баскетбол	16,0	15,7	16,6	15,6	16,6
Боротьба	1,7	2,6	–	6,2	–
Волейбол	16,0	15,7	16,6	15,6	16,6
Гирьовий спорт	1,7	–	–	–	4,1
Гімнастика	7,1	7,8	11,1	6,2	12,5
Легка атлетика	7,1	7,8	5,5	–	8,3
Плавання	12,5	13,1	11,1	15,6	8,3
Ритмічна гімнастика	5,3	2,6	5,5	3,1	4,1
Рухливі ігри	3,5	2,6	5,5	3,1	4,1
Спортивне орієнтування	5,3	7,8	–	–	8,3
Східні одноборства	8,9	13,1	–	–	8,3
Теніс	12,5	15,7	5,5	15,6	8,3
Туризм	1,7	–	5,5	3,1	–
Футбол	16,0	15,7	16,6	15,6	16,6
Хокей	3,5	5,2	–	–	8,3
Шахи	5,3	5,2	5,5	6,2	4,1
Шашки	5,3	5,2	5,5	6,2	4,1
Шейпінг	3,5	–	11,1	6,2	–
Не відповіли	32,1	28,9	44,4	25,0	37,5

На думку 72,2 – 85,7% учителів фізичної культури, у шкільній програмі потрібні державний, регіональний і шкільний компоненти. Державний компонент має становити до 50% часу відносно загальної кількості уроків і висвітлювати стандарт освіти. Регіональний і шкільний компоненти відобразатимуть традиції краю і школи, стан матеріальної бази, наявність кадрів, інтереси дітей.

Важливою передумовою залучення дітей до систематичного виконання фізичних вправ є ставлення батьків до фізичного виховання і спорту. На думку 93,94% батьків, уроки фізичної культури в школі повинні бути обов'язковими. Усі батьки – чоловіки вважають, що в школі повинно бути не менше як два уроки фізичної культури на тиждень. 60% респондентів переконані в необхідності трьох уроків, а 20% в щоденних. Більшість жінок схиляються до думки про необхідність трьох уроків фізичної культури на тиждень. Переважна більшість батьків переконана, що заняття фізичними вправами позитивно впливають на стан здоров'я дітей. Практично в усіх сім'ях є спортивний інвентар.

У п'ятому розділі "Характеристика експериментальної програми фізичної культури учнів та результати перевірки її ефективності в загальноосвітніх школах" висвітлено результати формуючого педагогічного експерименту.

Для перевірки ефективності розробленої програми з фізичної культури школярів проводився педагогічний експеримент. Результати дослідження свідчать, що початкові показники рівня інтересу до фізичного виховання і спорту, фізичної підготовленості та функціональних можливостей у школярів експериментальної групи вірогідно не відрізнялися від аналогічних показників контрольної ($P > 0,05$).

Формуючий педагогічний експеримент показав високу ефективність запропонованої програми фізичної культури школярів. Результати свідчать, що в учнів експериментальних груп інтерес до фізичного виховання значно вищий. 65,9% хлопчиків і 59,9% дівчаток експериментальної групи №1 (ЗОШ №19 м. Луцька), 83,0% хлопчиків і 66,0% дівчаток експериментальної групи №2 (гімназія №21 м. Луцька) та 52,9% хлопчиків і 48,3% дівчаток експериментальної групи №3 (Воротнівська ЗОШ) мали високій або вище середнього інтерес до фізичного виховання. У контрольних групах цей показник значно нижчий.

Необхідно зазначити, що найвищий інтерес до фізичного виховання виявляють учні гімназії, де є спортивний зал і басейн. Це ще раз підкреслює факт, що наявність належної матеріальної бази суттєво впливає на навчальну активність школярів. Потрібно зазначити, що в експериментальних групах немає жодного учня, у якого інтерес до фізичного виховання відсутній.

Аналіз результатів дослідження свідчить, що учні експериментальних груп мають вірогідно вищий рівень розвитку фізичних якостей порівняно зі школярами контрольних груп (табл. 5).

Значна вірогідна різниця між учнями контрольних та експериментальних груп спостерігалася за індексом Руф'є. У школярів експериментальних груп цей індекс на 2 – 3 одиниці кращий. Також серед учнів експериментальних груп вірогідно вищі показники затримки дихання на вдиху і видиху. За показниками ЧСС, артеріального тиску вірогідної різниці між учнями контрольних та експериментальних груп не виявлено.

Загальна тенденція поліпшення фізичної підготовленості та функціонального стану організму школярів експериментальних груп спостерігалася у хлопців і дівчат.

Таким чином, педагогічний експеримент показав ефективність запропонованої експериментальної шкільної програми з фізичної культури, яка поєднує базову і варіативну частини, що є основою для її широкого впровадження у практику роботи шкіл.

У шостому розділі „Аналіз і узагальнення результатів дослідження” підведено підсумки виконаного дослідження. Отримано три групи результатів: підтвердні (I група); результати, що доповнюють наявні розробки, (II група) та абсолютно нові з досліджуваної проблеми (III група).

У дослідженні підтверджено висновки (Добринського В.С. (2000), Митчика О.П. (2000), Пантіка В.В. (2000), Приймака С.Г. (2003), Руміє С.Х. (2006), Суворової Т.І. (2003) про низький рівень фізичної підготовленості та функціональних можливостей учнів загальноосвітніх шкіл.

Таблиця 5

Фізична підготовленість школярів експериментальних і контрольних груп після педагогічного експерименту ($X \pm Sx$)

Тестові вправи	Стать	Групи школярів								
		ЗОШ № 19 м. Луцька			Гімназія № 21 м. Луцька			Воротнівська ЗОШ		
		Контрольна група (n=29)	Експериментальна група (n=31)	Вірогідність різниці, P	Контрольна група (n=30)	Експериментальна група (n=29)	Вірогідність різниці, P	Контрольна група (n=28)	Експериментальна група (n=25)	Вірогідність різниці, P
Підтягування на перекладині, к-сть разів	Х	6,1±0,81	8,5±0,74	< 0,05	5,8±0,53	7,9±0,72	< 0,05	5,2±0,93	7,9±0,82	< 0,05
Згинання і розгинання рук в упорі лежачи, к-сть разів	Д	9,4±1,14	13,6±1,29	< 0,05	9,1±1,34	12,9±1,26	< 0,05	10,2±0,65	13,8±0,74	< 0,05
Вис на зігнутих руках, с	Х	22,4±2,15	28,9±1,81	< 0,05	20,7±1,51	26,3±1,98	< 0,05	22,8±1,31	29,1±1,85	< 0,05
	Д	8,3±0,34	11,1±0,89	< 0,05	7,8±0,45	9,9±0,97	< 0,01	8,5±0,23	9,8±0,51	< 0,05
Піднімання в сід за 1 хв, к-сть разів	Х	32,1±0,96	34,2±0,32	< 0,05	30,8±0,98	33,7±0,83	< 0,05	31,9±0,54	33,8±0,13	< 0,05
	Д	29,7±0,87	33,1±0,76	< 0,05	27,1±0,67	29,6±0,95	< 0,05	27,8±0,67	29,8±0,56	< 0,05
Біг на 60 м, с	Х	10,6±0,08	9,7±0,09	< 0,05	10,1±0,11	9,5±0,13	< 0,05	10,5±0,15	9,6±0,18	< 0,01
	Д	11,4±0,07	10,6±0,11	< 0,001	10,9±0,09	10,4±0,16	< 0,05	11,1±0,12	10,4±0,16	< 0,05
Біг на 1500 м, хв, с	Х	8,20±0,63	6,05±0,42	< 0,01	8,53±0,98	7,23±0,78	< 0,01	8,32±0,12	7,11±0,23	< 0,05
	Д	9,50±0,56	7,50±0,65	< 0,05	10,03±0,54	8,03±0,49	< 0,05	9,41±0,53	7,32±0,41	< 0,05
Човниковий біг 4х9 м, с	Х	11,9±0,09	11,1±0,12	< 0,05	11,7±0,11	11,2±0,15	< 0,05	11,5±0,09	10,9±0,13	< 0,01
	Д	12,3±0,12	11,9±0,09	< 0,05	12,5±0,12	12,0±0,16	< 0,05	12,1±0,11	11,7±0,12	< 0,01
Нахил тулуба вперед з положення сидячи, см	Х	8,0±0,73	11,0±0,82	< 0,05	8,1±0,63	10,9±0,87	< 0,05	7,8±0,65	10,1±0,72	< 0,05
	Д	10,0±1,31	14,0±0,96	< 0,05	10,2±1,65	14,3±0,64	< 0,05	9,7±1,72	13,8±0,6	< 0,05
Стрибок у довжину з місця, см	Х	164,0±3,98	178,1±3,65	< 0,05	166,1±3,94	180,1±4,17	< 0,05	151,7±6,43	176,0±5,41	< 0,05
	Д	139,0±3,42	150,1±3,41	< 0,05	141,1±3,48	152,3±3,72	< 0,05	125,0±3,65	139,9±3,89	< 0,05

Також підтверджено наукові результати Т.Ю.Круцевич (2006) у тому, що чинні програми фізичної культури орієнтовані на досягнення нормативів фізичної підготовленості, визначених у системі державних тестів і мають констатуючий характер. Сучасна система оцінювання успішності учнів не враховує прогресу в досягненнях дітей і тому не є для них стимулом до систематичних занять фізичними вправами.

Доповнено наукові результати Е.С.Вільчковського (1997), Т.Ю.Круцевич (2006) про зміст та співвідношення базової та варіативної частин у шкільній програмі з фізичної культури учнів. Доповнено дані М.М.Булатової, О.Т.Литвина (2004) про високу популярність серед населення України, особливо у фітнес-центрах, спортивних клубах, оздоровчих групах, нетрадиційних видів рухової активності (аеробіки, фітнесу, аква-аеробіки, слайд-аеробіки, роуп-скіпінгу тощо).

Новими є відомості щодо змісту варіативної частини програми фізичної культури учнів залежно від матеріальної бази школи.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз літературних джерел дає можливість констатувати, що зміст фізичного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів регламентується державною програмою. Водночас, на думку вчителів фізичного виховання, чинна програма з фізичної культури школярів не відповідає сучасним вимогам.

У сучасній науковій і методичній літературі відсутні єдині підходи до розробки програм з фізичної культури. Пропонується враховувати регіональні особливості, теорію навчальної діяльності, виділяти базовий компонент програми. Триває дискусія щодо змісту програми та критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів. У науковій літературі констатується, що сучасні програми з фізичної культури учнів повинні мати базову і варіативну частини. Водночас підходи науковців до змісту варіативної частини шкільної програми та співвідношення її з базовою досить різні, що зумовлює актуальність теми дослідження.

2. Результати аналізу програмно-нормативного забезпечення, практики роботи загальноосвітніх шкіл свідчать, що розвиток і спрямованість програм з фізичної культури школярів залежить від соціально-політичних, економічних та екологічних умов у країні. Сучасні програми з фізичної культури у загальноосвітніх школах акцентовані переважно на формування рухової культури учнів з пріоритетом розвитку фізичних якостей. Головна мета програм з фізичної культури продовжує залишатись освітньою, а оздоровчі завдання здебільшого проголошуються без їх практичного застосування.

3. За змістом та структурою шкільні програми 1985 і 1993, 1992 і 1998, 2001, 2004 років дублюють одна одну. Незначна різниця полягає лише в наявності окремих фізичних вправ, критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів та викладанні футболу з великою кількістю годин в усіх класах (програми 2001 та 2004).

4. Перелік фізичних вправ, які подано у шкільних програмах, практично однаковий. Вивчаються загальнорозвивальні вправи, лазіння і перелізання, вправи з рівноваги, виси та упори, біг, метання, спортивні ігри. Переважна більшість фізичних вправ має не оздоровчу, а військово-прикладну спрямованість.

5. Нормативні вимоги оцінювання фізичної підготовленості школярів у шкільних програмах з фізичної культури подібні. Зокрема, тестування у програмах 1998 і 1992 рр., 1997 р. та державних тестах, 1985 й 1993 рр. збігаються. Вимоги до оцінювання сили, швидкості, витривалості (хлопці – біг 1500 м), гнучкості та швидко-силових якостей вищі у програмі 1997 р. і державних тестах. Нормативні оцінки спритності, витривалості (біг 2000 м) вищі у програмі 1998 р. Показники орієнтовних комплексних тестів вищі у програмі для загальноосвітніх навчальних закладів для 1 – 11 класів “Основи здоров’я і фізична культура” (Київ, 2001). Вимоги до оцінки гнучкості дівчат у 3 класі вищі на 2 бали, швидко-силових якостей хлопців-на 1 бал у 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 та 11 класах вищі у новій програмі “Фізична культура” (Київ, 2004).

6. Результати анкетування вчителів фізичної культури свідчать, що головним завданням фізичного виховання є зміцнення здоров’я учнів. Переважна більшість педагогів вважають, що в школі потрібні три уроки фізичної культури на тиждень (44,4 – 62,5%). Дослідження свідчать, що майже всі вчителі фізичної культури (91,0%) переконані в необхідності державної програми з фізичного виховання в школі. Водночас 16,6 – 36,8% педагогів міських шкіл задовольняє чинна державна програма. Основу програми повинні складати футбол, баскетбол, волейбол, легка атлетика, гімнастика, плавання, рухливі ігри, туризм, шейпінг, атлетична гімнастика, аеробіка, теніс, шахи, шашки, кросова підготовка, хокей, художня та ритмічна гімнастики. На думку 72,2 – 85,7% учителів фізичної культури, у шкільній програмі потрібні базова і варіативна частини.

7. Важливою передумовою залучення дітей до систематичного виконання фізичних вправ є ставлення батьків до фізичного виховання і спорту. На думку 93,94% батьків, уроки фізичної культури в школі повинні бути обов’язковими. Усі чоловіки вважають, що в школі повинно бути не менше як два уроки фізичної культури на тиждень. 60% респондентів переконані в необхідності трьох уроків, а 20% – щоденних. Більшість жінок схильються до думки про необхідність трьох уроків фізичної культури на тиждень. Переважна більшість батьків переконана, що заняття фізичними вправами позитивно впливають на стан здоров’я дітей. Практично в усіх сім’ях є спортивний інвентар.

8. Результати аналізу наукових праць, програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання, анкетування вчителів та батьків дозволили розробити експериментальну програму фізичної культури для учнів загальноосвітньої школи, яка складається з двох частин: базової і варіативної. Базова частина програми містить державний стандарт та вимоги до оцінювання учнів і спрямована на вивчення традиційних видів фізичних вправ: рухливих і народних ігор, гімнастики, спортивних ігор, легкої атлетики, плавання. Варіативна частина визначається регіональним та шкільним компонентами.

Варіативна частина програми враховує матеріальну базу, кліматичні умови і традиції регіону та школи, кадровий потенціал. Основу варіативної частини програми складають ритмічна гімнастика, степ-аеробіка, слайд-аеробіка, аква-аеробіка, водне поло, бадмінтон, теніс, хокей, городки, лижна та ковзанярська підготовки, туризм, спортивне орієнтування, велоспорт, роуп-скіпінг, атлетизм, шахи, шашки.

9. Результати анкетування свідчать, що розбіжність у виборі засобів фізичного виховання вчителів фізичної культури міських та сільських шкіл складає загалом 38%. Це дозволило розробити співвідношення варіативної частини шкільної програми з базовою, що складає в молодшому шкільному віці 30 : 70%; середньому 40 : 60%; старшому 50 : 50% навчального матеріалу.

10. Формуючий експеримент показав ефективність розробленої програми фізичної культури для учнів загальноосвітніх навчальних закладів, що підтверджується:

- підвищенням інтересу до фізичного виховання і спорту. 65,9% хлопчиків і 59,9% дівчаток експериментальної групи №1 (ЗОШ №19 м. Луцька), 83,0% хлопчиків і 66,0% дівчаток експериментальної групи №2 (гімназія №21 м. Луцька) та 52,9% хлопчиків і 48,3% дівчаток експериментальної групи №3 (Воротноїська ЗОШ) мають високий або вищий за середній інтерес до фізичного виховання, у контрольних групах цей показник значно нижчий; найвищий інтерес до фізичного виховання виявляють учні гімназії, де є спортивний зал і басейн, що раз підкреслює істотність впливу належної матеріальної бази на навчальну активність школярів;

- підвищенням фізичної підготовленості школярів: учні експериментальних груп мають вірогідно вищий рівень розвитку фізичних якостей порівняно зі школярами контрольних груп;

- зростанням функціональних можливостей серцево-судинної та дихальної систем у дітей.

11. Результати дослідження свідчать, що розроблена програма з фізичної культури школярів створює сприятливі умови для максимального врахування у навчальному процесі місцевих умов, традицій, наявності навчально-матеріальної бази, індивідуальних особливостей та інтересів учнів.

Напрямами досліджень з цієї проблеми є розробка змісту базової і варіативної частин у програмах для учнів спеціальних медичних груп, студентів вищих закладів освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бакіко І.В. Нетрадиційні види спорту: Метод. реком. – Луцьк, 2004. – 26 с.
2. Бакіко І.В. Нетрадиційні фізичні вправи: Метод. реком. – Луцьк, 2004. – 26 с.
3. Бакіко І.В. Експериментальна програма з фізичної культури для учнів загальноосвітніх навчальних закладів 1-12 класи. – Луцьк, 2006. – 162 с.

4. Бакіко І.В. Тенденції розвитку шкільних програм з фізичної культури // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. – Т.. 2000. – №7. – С. 57-59.

5. Бакіко І.В. Ставлення батьків до фізичного виховання і спорту // Молода спортивна наука України: Зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2001. – Вип. 5. – Т. 1. – С. 5-7.

6. Бакіко І.В. Стан фізичного виховання в школі з погляду батьків // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2001. – №12. – С. 104-108.

7. Бакіко І.В. Аналіз змісту пріоритетного навчального матеріалу у шкільних програмах з фізичного виховання // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2002. – № 2-3. – С. 3-6.

8. Бакіко І.В. Порівняльний аналіз нормативних вимог оцінювання фізичної підготовленості у шкільних програмах з фізичного виховання // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. пр. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2002. – Т. 1. – С. 202-205.

9. Бакіко І.В. Історичний аспект розвитку шкільних програм із фізичної культури // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Луцьк, 2003. – № 11. – С. 131-136.

10. Бакіко І.В. Сучасні підходи до оцінювання фізичної підготовленості школярів за 12-бальною системою // Молода спортивна наука України: Зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2003. – Вип. 7. – Т. 2. – С. 28-31.

11. Бакіко І.В., Свенцицька Т.В. Шляхи удосконалення програм з фізичної культури у загальноосвітніх школах з позиції вчителів // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. пр. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2005. – С. 9-12 (роль автора полягала в експериментальних даних та їх обґрунтуванні).

12. Бакіко І.В. Вимоги до авторських програм з фізичної культури в системі шкільної освіти // Спортивний вісник Придніпров'я. – Д., 2005. – № 2. – С. 79-80.

13. Бакіко І.В., Дмитрук В.С., Свенцицька Т.В. Загальна характеристика авторської програми з фізичної культури для загальноосвітніх шкіл з різним матеріальним забезпеченням // Теорія і практика фізичного виховання. – 2006. – № 1-2. – С. 405-408 (роль автора полягала в експериментальних даних та їх обґрунтуванні).

14. Бакіко І.В. Перспективи розвитку шкільних програм із фізичної культури із погляду вчителів // Спортивна наука України: [Електрон.вид.]. – 2006. – №3(4). – С. 21-25. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/SNU/2006-3/06_bivdto.pdf

15. Бакіко І.В., Дмитрук В.С., Панасюк О.О. Напрямки вдосконалення програм з фізичної культури для школярів // Теоретико-методичні основи організації фізичного виховання молоді: Матеріали I Регіон. наук.-практ. семінару. – Л., 2006. – С. 93-96 (роль автора полягала в експериментальних даних та їх обґрунтуванні).

АНОТАЦІЇ**Бакіко І.В. Поєднання базової і варіативної частин програми з фізичної культури школярів. – Рукопис.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. – Львівський державний університет фізичної культури, Львів, 2007.

Об'єкт дослідження – фізичне виховання у загальноосвітній школі.

Мета дослідження полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні змісту та співвідношення базової і варіативної частин у шкільній програмі з фізичної культури.

У дисертаційному дослідженні обґрунтовано зміст варіативної частини програми фізичної культури для загальноосвітніх шкіл з різною матеріальною базою; обґрунтовано співвідношення базової і варіативної частин шкільної програми, що складає в молодшому шкільному віці 70 : 30%; середньому 60 : 40%; старшому 50 : 50% навчального матеріалу; виявлено зміст навчального пріоритетного матеріалу та нормативних вимог оцінювання фізичної підготовленості у програмах з фізичної культури у загальноосвітніх школах. Встановлено, що шкільні програми 1985 і 1993, 1992 і 1998, 2001, 2004 років дублюють одна одну. Незначна різниця полягає лише в наявності окремих фізичних вправ та критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів. Доповнено відомості про ставлення вчителів фізичної культури та батьків до фізичного виховання в школі.

Ключові слова: загальноосвітня школа, програма з фізичної культури, базова і варіативна частини програми, фізичне виховання, матеріальна база, зміст навчального матеріалу, фізична підготовленість, оцінювання навчальних досягнень, ставлення вчителів фізичної культури та батьків до фізичного виховання.

Бакико И.В. Совмещение базовой и вариативной частей программы по физической культуре школьников. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.02 – Физическая культура, физическое воспитание разных групп населения. – Львовский государственный университет физической культуры, Львов, 2007.

Объект исследования – физическое воспитание в общеобразовательной школе.

Цель исследования заключается в научно-теоретическом обосновании содержания и соотношения базовой и вариативной частей в школьной программе по физической культуре.

В диссертационном исследовании впервые обосновано содержание вариативной части программы по физической культуре для общеобразовательных школ с разной материальной базой. Результаты анализа программно-нормативного обеспечения, практики работы общеобразовательных школ свидетельствуют, что развитие и направленность

программ по физической культуре школьников зависит от социально-политических, экономических и экологических условий в стране. Современные программы по физической культуре в общеобразовательных школах акцентированы преимущественно на формирование двигательной культуры учащихся с приоритетом развития физических качеств. Главная цель программ по физической культуре продолжает оставаться образовательной, а оздоровительные задания в основном декларируются без их практического применения.

По содержанию и структуре школьные программы 1985 и 1993, 1992 и 1998, 2001, 2004 годов дублируют друг друга. Незначительное отличие состоит лишь в наличии отдельных физических упражнений, критериях оценивания учебных достижений учеников и преподавании футбола с большим количеством часов во всех классах (программы 2001 и 2004).

Перечень физических упражнений, приведенных в школьных программах, практически один и тот же. Изучаются общеразвивающие упражнения, лазанье и перелезание, упражнения на равновесие, висы и упоры, бег, метание, спортивные игры. Преобладающее большинство физических упражнений имеют не оздоровительную, а военно-прикладную направленность.

Нормативные требования оценивания физической подготовки учащихся в школьных программах по физической культуре подобны. В частности, тестирования в программах 1998 и 1992 гг., 1997 г. и государственных тестах; 1985 и 1993 гг. совпадают.

Результаты анкетирования свидетельствуют, что главным заданием физического воспитания, по мнению учителей физической культуры, является укрепление здоровья учащихся. Преобладающее большинство педагогов считают, что в школе необходимы три урока физической культуры в неделю (44,4 – 62,5%). Исследования свидетельствуют, что почти все учителя физической культуры (91,0%) убеждены в необходимости государственной программы по физическому воспитанию в школе. В тоже время 16,6 – 36,8% педагогов, кроме учителей сельских школ (41,6%), устраивает современная государственная программа. Основу программы должны составлять футбол, баскетбол, волейбол, легкая атлетика, гимнастика, плавание, подвижные игры, туризм, шейпинг, атлетическая гимнастика, аэробика, теннис, шахматы, шашки, кроссовая подготовка, хоккей, художественная и ритмическая гимнастики. По мнению 72,2 – 85,7% учителей физической культуры, в школьной программе нужны базовая и вариативная части.

Важной предпосылкой к приобщению детей к систематическому выполнению физических упражнений является отношение родителей к физическому воспитанию и спорту. По мнению 93,94% родителей, уроки физической культуры в школе должны быть обязательными. Все мужчины считают, что в школе должно быть не меньше двух уроков физической культуры в неделю. 60% респондентов убеждены в необходимости трех уроков, а 20% – ежедневных. Большинство женщин склоняются к мысли о необходимости трех уроков физической культуры в неделю. Преобладающее большинство родителей убеждено, что для формирования физических упражнений

Львівського державного
університету фізичної
культури

положительно влияют на состояние здоровья детей. Практически во всех семьях имеется спортивный инвентарь.

Результаты анализа научных работ, программно-нормативного обеспечения физического воспитания, анкетирования учителей и родителей позволили разработать экспериментальную программу по физической культуре для учащихся общеобразовательной школы, состоящую из двух частей: базовой и вариативной. Базовая часть программы содержит государственный стандарт и требования к оцениванию учащихся и направлена на изучение традиционных видов физических упражнений: подвижных и народных игр, гимнастики, спортивных игр, легкой атлетики, плавания. Вариативная часть определяется региональным и школьным компонентами. Вариативная часть программы учитывает материальную базу, климатические условия и традиции региона и школы, кадровый потенциал. Основу вариативной части программы составляют ритмическая гимнастика, степ-аэробика, слайд-аэробика, аква-аэробика, водное поло, бадминтон, теннис, хоккей, городки, лыжная и конькобежная подготовки, туризм, спортивное ориентирование, велоспорт, роуп-скипинг, атлетизм, шахматы, шашки.

Результаты анкетирования свидетельствуют, что раехождение в выборе средств физического воспитания учителей физической культуры городских и сельских школ составляет в общем 38%. Это позволило разработать соотношение вариативной части школьной программы с базовой, что составляет в младшем школьном возрасте 30 : 70%; среднем 40 : 60%; старшем 50 : 50% учебного материала.

Ключевые слова: общеобразовательная школа, программа по физической культуре, базовая и вариативная части программы, физическое воспитание, материальная база, содержание учебного материала, физическая подготовка, оценивание учебных достижений, отношение учителей физической культуры и родителей к физическому воспитанию.

ABSTRACT

Bakiko I.V. The integration of the basic and varied parts of curriculum physical training for schoolchildren. – Manuscript.

The dissertation is for searching of academic degree of the Candidate of Science in Physical Education and Sport specialty 24.00.02 – Physical Culture, Physical Education of the different groups of the population. – Lviv State University of Physical culture, Lviv, 2007.

The object of the research is physical education at the secondary school.

The purpose of the research holds the theoretical grounds of the contents and the correlation of the basic and varied parts in the school physical training.

For the first time the contents of the varied part of physical training program is grounded. This dissertation research is for secondary schools with different material resources. The correlation of the basic and varied parts in the program is also founded. It is 70 vs 30% of the educational material at young school age, 60 vs 40% at middle age and 50 vs 50% at senior age. The content of the educational priority

material and normative requisition of estimation physical preparedness in the programs on physical education are recognized. It is determined, that school programs of 1985 and 1993; 1992 and 1998, 2001, 2004 duplicate each other.

The slight difference is only in some physical exercises and criteria of estimation of pupils' educational success. The bulletin about the attitude of physical training teachers and parents to physical training is completed.

Key words: a secondary school, a program of physical education, the basic and varied parts in the program, physical education, material resources, the content of the educational material, physical preparedness, estimation of educational success, the attitude of physical training teachers and parents to physical training.